

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA EMO ELEKTRİK ENERJİSİNİ PİYASA METASI OLMAKTAN ÇIKARTACAK ÇALIŞMALARINI ARTTIRMALI

Nedim Bülent Damar

EMO 25. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

damarnb@gmail.com

1947 yılında Ankara'da doğdum. İlkokulu Erzurum'da tamamladıktan sonra ortaokulu ve liseyi Talas ve Tarsus Amerikan kolejlerinde yatılı olarak okudum. Devlet memuru olan babam 1950'lerin sonu ve 1960'ların başlarında o zamanın olanakları ile en iyi eğitimi alabilmem için elinden gelen tüm gayreti gösterdiği için yaşamım boyunca kendisine minnettarlık duydum. Çok iyi bir orta öğretim eğitimi aldım, dahası sosyal hareketlere katılma ve sosyal örgütlenmenin önemini henüz o yaşlarda kavradım. 1960 Anayasası'nın getirmiş olduğu özgürlük anlayışı çerçevesinde ülkede 1960 yıllarında yeşermeye başlayan sol ve sosyalist hareketlerin bütün gelişimini gözlemlerken pek çok sınıf ve devre arkadaşlarım gibi yerimin bu hareketlerin yanında olması gerektiğine kanaat getirdim. En önemlisi sorgulamanın ve özgürce düşünüp düşüncelerini ifade etmenin yaşamın en önemli ve vazgeçilmez kuralı olması gerektiğini kavrayıp inandım. Bu nedenle orta öğretimimin bende önemli bir yeri vardır. Aynı sınıf ve devrelerde okuduğumuz pek çok arkadaşım o günden bugüne Türkiye sol hareketi içerisinde mücadeleye devam ediyor, kimisi öldürüldü, kimisi öldü ama önemli bir bölümü bugün 3 çeyrek asrı geçen yaşımıza rağmen mücadeleye devam ediyor. Onları buradan selamlıyorum.

Bu düşüncelerle üniversiteye sıra gelince sınavını kazandığım ve özellikle eğitimini almak istediğim ODTÜ Mühendislik Fakültesi Elektrik Bölümü'ne

girdim. Üniversite hayatım beni ben yapan yaşamımın sonrasını belirleyen bir süreç oldu. 1966 yılında girdiğim ODTÜ Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden 1970 yılında mezun oldum. 68'liler döneminin kendisi olan bu süreçte toplumsal olayların yetişebildiğim tamamına katıldım. ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübüne ve Dev-Genç'e üye oldum. Devrimci fikirlerin toplumda yaygınlaşabilmesi için o günün koşullarında yapabildiklerimiz ve yapamadıklarımız pek çok kitap ve araştırmanın konusu oldu ve olmaya devam ediyor. ODTÜ'de bulunduğum süreçteki devrimci geçmişim ile gurur duyuyorum ve üyesi olduğum örgütler ile övünüyorum. Bu süreç içerisinde tanıdığım ve tanışma fırsatı bulamadığım pek çok devrimci arkadaşımız katledildi, pek çoğu uzun süreli özgürlüklerinden mahrum edildi ancak o dönem bu hareket içerisinde bulunan çok az kişi haricinde bugün yaşayanlar halen ülkenin özgürlüğü ve inandıkları amaçlar yönünde mücadeleye devam ediyor. Bu da egemenlerin ülkeye hâkim olsalar da 68 dönemi devrimcilerine hâkim olamadıklarının net bir sonucu olarak orta yerde duruyor.

Üniversiteden 1970 yılında mezun oldum. Mezuniyetimden kısa zaman sonra 12 Mart darbesi yapıldı ve özellikle devrimci gençlik üzerinde büyük bir kıyım başladı. Zorluklarla geçen bu dönem sonrası önce kısa bir süre ETİBANK Murgul Bakır Tesisi'nde ve ETİBANK TEK'e (Türkiye Elektrik Kurumu) dönüştürüldüğünde TEK'te çalışmaya başladım. Elektrik mühendisliğinin önemini ve

inceliklerini, elektrik enerjisinin toplum ve siyaset için önemini bu dönemde daha iyi anlamak ve öğrenmek fırsatını buldum. Egemenlerin elektrik enerjisine verdikleri önemi ve elektrik üretim, iletim ve dağıtımının TEK gibi bir kamu kuruluşu tekelinde olmasına karşı verdikleri mücadeleyi yerinde gözlemledim.

“Elektrik hizmetleri kamu görevidir”

TEK’te çalıştığım süre içerisinde Almus, Sarıyer, Gökçeada, Keban, Hasan Uğurlu, Anamur ve Suat Uğurlu hidroelektrik santrallerinin yapım ve devreye alma çalışmalarında bulundum ve gerek sahada gerekse merkezde önemli teknik ve yönetici birikimine sahip oldum. O zamanki TEK elektrik hizmetlerini bir kamu görevi olarak benimsemiş ve bu çerçevede biz TEK çalışanları kamu hizmeti vermekte olmanın şevki ile çalışmalarımızı büyük özveri ile yapmakta idik. TEK kuruluş ve eleman yetiştirilmesi açısından Türkiye elektrik enerjisi sektörüne çok önemli katkıları olmuş ve özellikle ülkenin tamamına elektrik götürmekteki başarısı ile kamu hizmeti vermenin gereklerini yerine getirmiştir. TEK’in de eksikleri ve yanlışlıkları doğal olarak çokça gözümüze çarpsa da ülkenin gerçekleri ve liberal ekonomi kurulması için çalışan egemenlerin TEK’e karşı yıkıcı davranışları yanında yine de çalışan elektrik mühendislerinin çoğunluğu TEK’in bir kamu kuruluşu olarak ülke yararına uğraş veren bir kuruluş olduğunu düşünmekte idi.

Bilindiği üzere 1960 ihtilalinden sonra yapılan Anayasa Türkiye için özgürlüklerin önünü açan ve kamu yapılanmasını değiştiren bir Anayasa idi. O yıllarda elektrik hizmeti özel sektör, belediyeler, İller İdaresi ve Etibank gibi çeşitli kuruluşlar tarafından verilmekteydi. Bu tarihten sonra kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından önerildiği üzere elektrik temin hizmetinin tek elde toplanması için yapılan hazırlıklar sonrası hazırlanan Türkiye Elektrik Kurumu Yasası TBMM’de uzun süre beklemeden sonra 1970 yılında yasalasmıştı. Uzun

zaman alan tartışmalar sonrası kabul edilen yasa ile elektrik hizmetinin tek elde toplanması ve kamulaştırılması sağlanmış ise de bu yasaya karşı olanların dayatmaları ile Çukurova Elektrik Şirketi ve Kayseri ve Civarı Elektrik şirketi imtiyazlı şirket olarak yasa kapsamı dışında bırakılarak elektrik hizmetlerinin tümünden kamulaştırılması önlenmiştir.

“Siyaset yaşamın her durumunda mevcut”

TEK’te çalışmakta olduğum süre içerisinde Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) çalışmalarına da aktif olarak katılım sağlamaktaydım. Komisyonlarda çalışma yanında birkaç dönem EMO yönetim kurullarında görev yaptım. 1979 yılında yapılan genel kurul sonrası EMO Yönetim Kurulu Başkanlığı’na seçildim. EMO yönetim kurullarında çalışmakta olduğum süreç içerisinde EMO’nun toplumsal görevleri yanında kurumsal bir yapıya sahip olmasına çok önem verdim. EMO’nun anayasal bir kuruluş olması, sağladığı yararlar dışında getirdiği birtakım kısıtlamalar da vardı. O zamanlar ve halen gerilelerin, ilerici Oda yöneticilerine karşı en büyük karşı propagandası, “ODA kendi görevlerini değil siyaset yapıyor” şeklinde olmaktadır. Siyasetin yaşamın her durumunda mevcut olduğunu, ülkenin yaşadığı tüm zorlukların uygulanan siyasetin sonucu olduğunu bıkmadan açıklamak ve Oda’nın ülke sosyal yaşamında yer alan her türlü etkinlik içerisinde olması gerektiğini anlatmaya çalışıyorduk. Bu nedenle EMO, TMMOB ile birlikte mesleki etkinlikleri yanında iş bırakma, protesto etme, miting ve yürüyüş düzenleme, medyada gerçekleri anlatmaya gayret sarf ediyordu. Bu uğraşların 1970 yılından bu yana EMO yönetiminin demokrat elektrik mühendisleri yönetiminde olması sonucunu doğurduğunu görmekteyiz. Bu süreç içerisinde 1977-1979 yılları arasında Nükleer Santrallara karşı 11 ilde yapılan panel ve toplantılar ile bu toplantılara olan yoğun katılımları özellikle hatırlatmak isterim.

TMMOB’nin talebi ile içerisinde benim de yer aldığım ve çoğunluğu EMO üyelerinden oluşan komisyonun hazırladığı TMMOB Nükleer Enerji

Raporu kamuoyuna duyurulmuş ve sonrasında Türkiye nezdinde 11 ilde nükleer raporun sonuçlarını yurttaşlara anlatmak için toplantılar düzenlenmişti. Seçilen yerler Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük iller dışında nükleer santralin yapılması düşünülen Mersin Silifke ve Trabzon, Samsun gibi iller de vardı. Birkaçına konuşmacı olarak katıldığım bu toplantılardan özellikle Silifke’de bir okul salonunda yapılan toplantıya olan yoğun katılımı ve salona giremeyen insanların okul bahçesinde bekleyerek bilgi almak için çabaladıklarını halen hatırlamaktayım. TMMOB ve EMO ve bu konuda çaba sarf eden diğer demokrat unsurların çabaları sonucunda ülkemiz 1970’lerden 2010 yılına kadar nükleer santral belasından uzak kalmayı başarmıştı.

Teknik Eleman Eylemleri ve Sendikalaşma

Bu yıllarda TMMOB ve EMO’nun topluma doğru bilgi ve teknikleri aktarması için yapmış olduğumuz çalışmalar yanında TÜTED ve TEKSEN gibi teknik elemanların sendikal örgütlenmeye hazırlık çalışmaları da sürmekte idi. O yıllarda yürürlükte olan Anayasa maddelerine göre alınabilecek hakların tamamına ulaşabilmek için yoğun çaba sarfetmekte idik. Çeşitli teknik eleman eylemleri ile mühendis ve mimarların aynı amaç için bir araya gelerek tek bir sendikal örgüt altında birleşmesi ve TMMOB ve Odalar ile birlikte demokratik hak ve özgürlükler yanında mesleki hak ve menfaatleri için de çalışmalar yapılmakta idi. Bu çalışmalar içerisinde aktif olarak yer aldım. 1980 darbesi ile bu çalışmalara da sekte vuruldu.

1970 ile 1980 yılları arasında elektriği bir kamu hizmeti olarak veren TEK gelişerek dev bir kuruluş haline geldi. Dünyada ve Türkiye’de artan elektrik ihtiyacı elektriği tüm toplumların öncelikli konularından biri haline getirmişti. Aynı durum Türkiye’de daha derinden hissediliyordu. Artan elektrik tüketimine karşın elektrik üretimi yeterli olmadığı için elektrik kesintileri yapılıyor ve bazı günler elektrik kesintileri tüm gün sürüyordu. Sonra da kesintiler programlı hale getirilerek günün belli saatlerinde elektrik kesintisi olacağı ilan edilmeye başlandı ve insanların şikayetleri çok yükseldi. Devlet birçok elektrik üretim tesisi yatırımı planlaması yapmasına

karşın ekonomik durum elvermediği gerekçesi ile ya yatırımları yapmıyor veya yapılmakta olanlarında yapım sürelerini uzatıyordu. Bu ise elektriğin bir kamu hizmeti olarak sunulmasını istemeyen kesimlerin kamulaştırmayı kötülemesi ve elektrikte özel kesimin de yer alacağı bir yapının olması gerektiğini sıkça öne sürmelerine neden olmakta idi.

“Özelleştirmeci kuruluşlara raporlar hazırlatıldı”

TEK’in kuruluşunun daha 5-6. yıllarında TEK için yeniden yapılandırma ve yatırımların hızlanması için özel sektöre imkân tanıma konuları yine TEK içerisindeki bu hususa destek veren bürokratlardan oluşan komisyonlar vasıtası ile hayata geçirilmeye çalışılmaya başlandı. İngiltere ve Fransa’da bulunan isimleri “büyük” özelleştirmeci kuruluşlara raporlar hazırlattırıldı, TEK bürokratları yurt dışına inceleme gezilerine gönderildi. Tüm bu işlemler TEK’in daha iyi bir yapıya kavuşması adı altında yapılan ama asıl amacı elektrik hizmetinin bir kamu hizmeti olmaktan çıkarılıp özel sektör elinde olan bir piyasaya dönüştürülmesi olan çalışmalar idi.

1979 yılında TEK’de benim için çalışma şartları zorlaşmaya başlamıştı. Alışık olduğumuz özgür çalışma ortamında daralmalar çok hissedilmekte idi. Ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi ortamda daha fazla TEK içerisinde kalamayacağım kanaatine vararak 1979 sonbaharında istemeyerek TEK’ten istifa ederek ayrıldım.

1980 yılında 12 Eylül darbesi ile ülkenin içerisinde çekildiği faşist yönetim ve anti demokratik uygulamalar

içerisinde geçen sürede EMO çalışmalarından mecburen uzak kalma yanında iş hayatında da kendi başımızın çaresine bakma zorunluluğu doğdu. Böylece önce kendime bir büro kurarak başladığım iş hayatına daha sonra çeşitli ortaklıklar ile devam ettim. Bu işlerin tamamının merkezinde elektrik alanındaki proje, taahhüt ve imalat işleri yer aldı. Halen de bu alanda kendime ait iş yerinde orta gerilim kesici ve metalclad pano üretimi ile devam etmekteyim.

EMSAD ve HESİAD'ın Kuruluşu

TEK'ten ayrıldıktan sonra başladığım özel sektör içinde çalışmalarda iş yapmakta olduğum sektörlerin örgütleri içerisinde yer almaya ve mümkün olduğunca bu örgütlerde toplum çıkarına çalışmalarını özendirilmeye çalışmayı düşündüm. Bu çerçevede araştırma yapınca örgütlenmenin sanayi ve ticaret odaları dışında elektrik sektöründe hemen hemen olmadığını gördüm. Ankara Sanayi Odasına üyeliğim sırasında elektrik meslek komitesinde çalışmaya başladım. Ancak bu komite yerleşik bürokratik bir düzenle ve kısıtlı alanlarda çalışmalar yapıyordu. Faaliyetlerimiz sırasında tanışmış olduğum elektrik sektöründe imalat çalışmaları yapan arkadaşların bir dernek çatısı altında örgütlenme çalışmaları olduğunu görünce bu çalışmalara katıldım ve Elektromekanik Sanayicileri Derneği (EMSAD) adı ile elektrik malzemeleri imalatçıları kapsayan derneğin kurucularından biri oldum. 1992 yılından 2000 yılına kadar dernek yönetim kurulu üyeliği, 2000-2001 yılları arasında ise dernek başkanlığı yaptım. Aynı yıllar içerisinde Hidroelektrik Santraller Sanayi İşadamları Derneği (HESİAD) adı altında su santrali kuran ve işleten kuruluşları bir araya getiren derneğin kuruluş çalışmalarına katıldım ve uzun yıllar yönetim kurulu üyeliğinde bulundum.

Yönetici ve ortak konumunda olduğum şirketlerin işyerlerinde çalışanların sendikali olmaları nedeni ile sendikalarla ilişkiler içerisinde bulundum. Sendikaların Türkiye'de ne şekilde çalıştıklarını görme ve tanıma fırsatım oldu.

Böylece eskilerin deyimi ile masanın iki yanında da oturarak emek sermaye çelişmesini fiilen yaşayarak tanıdım.

Askeri Darbe ve Özelleştirme Süreci

12 Eylül 1980 darbesi sonrası ülkenin içerisinde bulunduğu faşist dönemde enerji sektöründe özelleştirme ve enerjinin piyasalaştırılması çalışmaları hızlandı. Elektrik üretiminin yetersiz olması gerekçesi ile bir taraftan dışa bağımlılığı pekiştiren doğalgaz ve petrol ürünleri santrallerinin yapımları artırılırken diğer yandan kamu tarafından planlanmış ve yapımına başlanmış olan büyük ölçekli hidroelektrik ve kömür santrallerinin tamamlanma süreleri uzuyor ve özel sektöre santral kurma hakkı verilmesi

konusu çok daha fazla dillendiriliyordu. Bu arada imtiyazlı şirketlerden Çukurova Elektrik de yeni santral yatırımlarına daha büyük güçlü santraller ile devam ediyordu.

1980'lerin ortalarında önce 3096 sayılı yasa ile Yap-İşlet-Devret elektrik üretim tesis yapımına izin verildi. Sonra çeşitli yasalar ile enerji alanındaki özelleştirmenin payı Yap-İşlet ve İşletme Devri Hakkı yöntemleri ile genişletildi. Özelleştirme İdaresi aktifleştirilerek kamu elindeki enerji tesislerinin özelleştirilmesi hazırlık çalışmaları başlatıldı. TEK'in çeşitli birimlere ayrılarak elektrik enerjisinin tek elde toplanmış olan yapısı değiştirildi ve böl ve kolay özelleştir sloganı hayata geçirilmeye başlandı. Ve en sonunda 2001 yılında 4086 sayılı Elektrik Piyasası Yasası ile elektrik tarif olarak kamu hizmeti dışına çıkarıldı ve dağıtım şirketlerinin ve kamuya ait santrallerin satışı ile Türkiye'de elektrik üretim ve dağıtımının özel sektör eli ile yapılması planı hayata geçirildi. Bugün gelinen durumda elektrik üretiminin yüzde 16'sı ve elektrik iletimi kamu kontrolünde olup elektrik dağıtım ve elektrik üretiminin %86'sı özel sektör elindedir. İletim sisteminin özelleştirilmesi için de Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılmış ancak uygulaması ileriki yıllara bırakılmıştır.

"Elektrik hizmeti piyasa metası haline getirildi"

Sonuç olarak 1970 yılında DPT önerisi ile kamu eliyle yapılması sağlanan elektrik temin hizmeti aradan geçen süre içerisinde büyük oranda özelleştirilerek bir piyasa metası haline getirilmiştir. Türkiye'de bugün elektrik hizmeti, ülkenin en büyük mali kuruluşu haline gelen EPIAŞ tarafından yönetilen piyasa vasıtası ile asıl amacı kar etmek olan bir özel sektör faaliyetidir.

Bu süreç içerisinde EMO ve TMMOB etkinliklerine katılmaya ve enerji alanındaki her hususu incelemeye çalıştım ve bu konuda EMO'nun ve TMMOB'nin yaptığı çalışmalara katıldım. Çeşitli konferans ve sempozyumların düzenlenmesinde yer aldım,

konuşmacı ve yönetici oldum. Pek çok rapor hazırladım ve rapor hazırlayan komisyonlar içerisinde bulundum. Bu raporların kamuoyuna duyurulması ve ege-menlerin enerji alanındaki ranta bağlı ve yurttaş aleyhine uygulamalarının en-

gellenmesi yönünde çaba sarfettim. Türkiye’de nükleer santral yapılmaması için 1970’li yıllarda başlayan uğraşlarımı halen TMMOB Nükleer İzleme Komisyonu’nda sürdürmekteyim. Bu çerçevede Akkuyu ve Sinop NES’lerin yapımına mâni olmak için açılan davalarda görüş sundum. EMO Enerji Komisyonu’nda kurulduğundan bu yana arada birkaç dönem hariç görev aldım ve halen devam etmekteyim. Bu arada enerji alanındaki görüşlerimi duyurabilmek için gazetelere yazılar yazdım.

“Yurttaş lehine hareket edebilecek tek kurum EMO”

53 yıllık elektrik mühendisliği yaşamımda EMO’nun her zaman önemli bir yeri olmuştur. Bunun nedeni bir elektrik mühendisi olarak yurttaşlara enerji alanında bilim ve teknolojinin gereklerini en doğru şekilde anlatacak zeminin Türkiye’de yalnızca EMO’da bulunmasıdır. Bu konuda görüş üretebilecek dernek, araştırma enstitüsü ve benzeri öteki kuruluşların pek çoğu yatırımcıların veya devletin kanatları altında çalışmalar yapmakta ve dolayısı ile uygulamaları ve yönlendirmeleri bu kuruluşların etki ve görüşleri çerçevesinde olmaktadır. Örneğin sahibi Rus devlet şirketi olan, yakıtı ve teknolojisi tamamen yurt dışından gelen, gelirleri yurt dışına transfer edilecek olan Akkuyu Nükleer Güç Santrali bu tür kuruluşlar tarafından “yerli ve milli” yatırım olarak tarif ve reklam edilmiş ve enerjide dışa bağımlılığı azaltacağına halk inandırılmaya çalışılmıştır. Bu halen devam etmektedir. Bu tür yalanlarla yurttaşların kendi çıkarlarını görmeleri engellenmektedir. Siyasi partilerin bu konularda irdeleme yapacak kadroları ya yoktur veya özel sektör lehine rapor ve görüş hazırlamaktadır. Bu nedenle enerji konusunda yurttaş lehine hareket edebilecek kuruluş olarak EMO dışında pek fazla alternatif bulunmamaktadır.

Bu durum EMO’ya büyük sorumluluk ve görev yüklemektedir. Amacı elektriği, bilimin ve tekniğin ışığında yeterli, kaliteli, ucuz, çevreyi ve iklim etkisini gözetken, dışa bağımlılığı en aza indiren, yurttaş ihtiyaçlarına öncelik veren kesintisiz bir kamu hizmeti olarak sunulmasını sağlamak olan EMO günümüz koşullarında bu amacını hayata geçirmek

için çalışmalarını arttırmak zorundadır.

İslamcı Faşizme Karşı Mücadele

Bugün ülkemiz uzun mücadeleler sonucu kazanılan demokratik hak ve özgürlüklerin birer birer elinden alındığı ve islamcı otokratik bir düzenin anayasal hale getirilmeye çalışıldığı bir süreci yaşamaktadır. Bu süreçte demokrat çevreler örgütleri ile beraber her alanda mücadeleyi yükselterek islamcı faşist çevrelerin bu çabalarını önlemeye çalışmalıdır. EMO’da gerek mesleki gerekse enerji politikaları ve diğer hususlarda yapılan çalışmalar da bu çerçevede çalışmalardır. Başarı için bu çalışmalar kesintisiz ve artırılarak sürdürülmelidir. Bu düşüncelerin toplumun her kesiminde hayata geçirilmesi ile demokrasi ve uygarlık düşmanı egemen çevrelere karşı mücadelenin yükseleceğine inanıyorum.

Bu inançla TMMOB ve EMO örgütlülüğü içerisinde bu mücadeleye katkıda bulunabilmek için çaba sarf etmekteyim.

53 yıllık elektrik mühendisliği yaşamım içerisinde TMMOB ve EMO önemli bir yer tut-

muştur bundan sonra da önemini korumaya devam edecektir. EMO’nun örgütlülüğünü arttırması ve kurumsal kimliğini geliştirmesi ile toplum içerisindeki konumunu daha önemli hale getirebileceğini yarım yüzyılı aşan EMO deneyimlerimde fiilen şahit oldum. EMO toplumun önem verdiği ve ona dokunan hususlarda toplumu aydınlatma ve farkındalık yaratma yönünde çalışmalar ile toplumun önüne çıktığında toplumun algısının pozitif yönde olduğu görünen bir gerçektir. Eklektiğin vazgeçilmez bir insan hakkı konumuna geldiği günümüzde elektrik hizmeti üzerinden toplumun sömürülmesine mâni olmak için çalışmak ve bunun için örgütlülüğünü ve kurumsal yapısını güçlendirmek EMO’nun önde gelen görevi olmak durumundadır.

EMO’nun bir üyesi olmaktan ve demokrat bir EMO yaratmak için birlikte mücadele ettiğim arkadaşlarıyla hep gurur duydum ve bu gururu ömrüm boyunca taşıyacağım.

Cumhuriyet’in 100. yılında EMO, elektrik enerjisini piyasa metası olmaktan çıkartacak çalışmalarını arttırmalıdır.

